

IN MEMORIAM – STJEPAN ANTOLJAK (1909. –1997.)

MLADEN ŠVAB

(Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb)

Odlaskom Stjepana Antoljaka hrvatska enciklopedika izgubila je posljednjeg iz plejade vanjskih strukovnih urednika u Ujevićevoj *Hrvatskoj enciklopediji*. Točno dva mjeseca nakon smrti posljednjeg člana središnjeg uredništva navedene *Hrvatske enciklopedije* Pavla Tijana 2. srpnja 1997., u Zagrebu je 2. rujna 1997. umro Stjepan Antoljak. U *Oglednom arku Hrvatske enciklopedije* Antoljakova slika nalazi se kao prva među 73 slike strukovnih urednika. Stjepan Antoljak u proljeće 1940., kada je objelodanjen *Ogledni arak Hrvatske enciklopedije*, imao je nepunu 31 godinu, a već je bio suurednik struke hrvatska povijest, uz jednog od svojih učitelja, sveučilišnog profesora narodne povijesti Mihu Baradu, te Antuna Dabinovića. Tadašnji njegov izbor, a bila je to čast i priznanje, pokazuje ponajbolje koliki je bio ugled tada mladog Stjepana Antoljaka kao povjesničara.

Enciklopedičko djelovanje Stjepana Antoljaka moguće je podijeliti u dvije cjeline. Prvu čini njegov spomenuti urednički rad. Posljednjih dvadesetak godina bio je vanjski stručni urednik povijesti u *Hrvatskom biografskom leksikonu* te od 1992. u uredničkom sastavu *Hrvatske enciklopedije*. Drugu cjelinu čine enciklopedički članci. Jedino što je od *Hrvatske enciklopedije* pokrenute 1992. objelodanjeno, jer je koncepcija u rano proljeće 1996. kao nacionalne *Hrvatske enciklopedije* zamijenjena koncepcijom *Hrvatske enciklopedije* kao opće enciklopedije, jest *Ogledni arak*, Zagreb, 1994. U njemu je Antoljak napisao najopsežniji članak *Arpadovići*, 2–9, te članak o jednom od svojih učitelja i suradnika na enciklopedičkim djelima, *Miho Barada*, 9.

Za prvih pet svezaka *Hrvatske enciklopedije*, Zagreb, 1941.–1945., Antoljak je napisao 73 potpisana enciklopedička članka o povijesnim pojavama i ličnostima u rasponu od srednjeg vijeka do u XX. st. Bio je to u enciklopedičkom smislu među Hrvatima pionirski pothvat, koji je, da bi stvar i posao bili još teži, rađen bez ijedne kvalitetnije bibliografije. A ipak, kada i danas zagledamo u bibliografiju dodanu na kraju Antoljakovih članaka u *Hrvatskoj enciklopediji*, ona je potpuna i relevantna. Teško joj je uputiti bilo kakav prigovor.

U njoj članci do deset redaka u pravilu nisu potpisivani, tako da je nemoguće bez uvida u arhiv *Hrvatske enciklopedije*, koji je, čini se, zauvijek propao, utvrditi sve članke koje je napisao za nju.

Daljnjih 19 potpisanih članaka napisao je za osam svezaka prvog izdanja *Enciklopedije Jugoslavije*, Zagreb, 1955.–1971., te 10 članaka za prvih pet svezaka drugog izdanja *Enciklopedije Jugoslavije*, Zagreb, 1980.–1988. Za prvi svezak *Hrvatskog biografskog leksikona*, A–Biz, Zagreb, 1983., napisao je još osam članaka, za drugi svezak *HBL–a*, Bj–C, Zagreb, 1989., dva članka, a za treći svezak *HBL–a*, Č–Đ, Zagreb, 1993., još tri članka.

Antoljakov način pisanja bogat je relevantnim podacima: u pravilu članak je popraćen bibliografijom ili literaturom pa tako obrađena pojava ili ličnost može biti prva obavijest i ujedno polazna baza za istraživanje. Bit će to ona obilježja njegova stila pisanja koja će se samo površnom čitatelju činiti suhim i škrtim izričajem ali to zalihosnijim relevantnim činjeničnim kosturom.

Poštovanje izaziva kronološki raspon kojim se suvereno kreće od ranoga srednjeg vijeka do zrelog i kasnog srednjovjekovlja neprekinutim kontinuitetom na vremenskoj osi sve do XIX. st. Pretpostavke širine tema o kojima je pisao meritorne i relevantne članke, čak i u slučajevima kada se radilo o kompilacijama, značile su ovladavanje golemom starijom i novijom historiografijom kako domaćom tako i stranom. Kretao se suvereno kroz historiografiju hrvatsku, mađarsku, njemačku i francusku.

Teško je izabrati koji će njegovi enciklopedički članci biti posebno spomenuti: jesu li vredniji oni članci koji se kreću u opsegu od 20 do 50 redaka, ili oni koji su sinteze u malome, od kojih valja izdvojiti iz *Hrvatske enciklopedije*: *Barbara Celjska*, *Herman Bužan*, *Campoformijski mir*, *Dalmacija pod francuskom i austrijskom vlašću* i prikaz većine članova obitelji *Drašković*. Od članaka koje je napisao za *Enciklopediju Jugoslavije* valja izdvojiti onaj o Maksimilijanu Vrhovcu.

Unatoč tomu što je Stjepan Antoljak napisao naoko nevelik broj članaka, za podsjetiti je da je za spomenuti prvi svezak *Hrvatskoga biografskog leksikona* napisao članke o dvjema srednjovjekovnim dinastijama – *Arpadovići*, 243–252, i *Anžuvinci*, 206–212 – zatim plemićki rod *Babonići*, 306–310, a uz bok im se, ne opsegom već temeljitošću, može priključiti i članak o banu *Franji Gyarmáthu de Ballasa*, 382–383, s kraja XVIII. st.

Kada se pažljivo zagleda u članke o članovima obitelji *Drašković* u *Hrvatskoj enciklopediji*, bjelodano je da im u podlozi leži ne samo suvereno poznavanje historiografije – što je dokazao opsežnim dvosveščanim djelom *Hrvatska historiografija do 1918.*, Zagreb, 1992. – već i istraživački rad na vrelima koja su neobjelodanjena i pohranjena u arhivu.

Za dvosveščani *Hrvatski leksikon*, Zagreb, 1996. i 1997., Stjepan Antoljak piše članke o dvjema srednjovjekovnim dinastijama: *Anžuvinci*, 23–24, i *Arpadovići*, 33–34, uz mnoge nepotpisane članke. Znatan je njegov prinos i podloga dijelu članka *Hrvatska Ljetopis* (kronologija), ali nije potpisan.

U Stjepanu Antoljaku kao vanjskom uredniku struke povijest *Hrvatski biografski leksikon*, a i druge edicije Leksikografskoga zavoda, imali su neobično dragocjena suradnika, uvijek spremna da pogleda članak i uputi koristan savjet što još pogledati i provjeriti, a sve to za kvalitetniji i bolji tekst.

Stjepan Antoljak rođen je 29. kolovoza 1909. u Doboju, gdje je njegov otac u to vrijeme obnašao cariničku dužnost. Inače, Antoljakova obitelj potječe iz »haesesovskog«
Virja. Već kao da je sam datum rođenja – riječ je o 383. obljetnici presudne bitke između

ugarsko-hrvatskoga kralja Ljudevita II. i Turaka na Mohačkom polju, koju je Ljudevit II. izgubio – predodredio buduće zanimanje Stjepana Antoljaka. U skladu s promjenama mjesta očeva službovanja mijenjaju se i mjesta njegova školovanja. Pučku školu započeo je u Štrpcima 1916., nastavio u Sarajevu 1916.–1920., a gimnaziju polazi u Sarajevu 1920.–1923., zatim u Vinkovcima 1923.–1927. i Zagrebu 1927.–1929. Povijest je studirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1929.–1933., a 19. prosinca 1935. na istom Fakultetu pred komisijom u sastavu Ferde Šišića, Grge Novaka, Ljudmila Hauptmanna, Alberta Bazale obranio je doktorsku tezu s naslovom *Dalmacija i Venecija na preliminarima u Leobenu i na miru u Campo-Formiu* (kao knjiga objelodanjena o nemalom vlastitom trošku u Zagrebu 1936.). Od 1934. asistent je na Katedri za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu – ujedno je prvi asistent dnevničar na toj Katedri od njezina osnutka. Docent postaje 24. veljače 1941. i tu dužnost obavlja do 6. studenog 1946., kada je imenovan direktorom Državnog arhiva u Zadru, na kojoj je dužnosti do 1952., kada prelazi kao znanstveni suradnik u Državni arhiv u Rijeci, gdje je do 1956. Godine 1956. izabran je redovitim profesorom na Filozofskom fakultetu u Skopju. Nakon potresa u Skopju 1963. prelazi kao honorarni redoviti profesor na Filozofski fakultet u Prištini, ali do 1969. još djeluje i u Skopju. Redovitim profesorom na Filozofskom fakultetu u Zadru izabran je 1969. te od umirovljenja 1979. živi i djeluje u Zagrebu.

Djelovanje Stjepana Antoljaka u nizu mjesta i u brojnim institucijama na svojevrsan je način obilježilo i njegov historiografski opus. Njegova glavnina pripada hrvatskoj historiografiji. Ovom prilikom nije moguće zaobići njegov prinos makedonskoj medievalistici. Godine 1994. temeljem tih zasluga izabran je predsjednikom hrvatsko-makedonskog društva sa sjedištem u Zagrebu. Utemeljio je Odsjek za povijest na Sveučilištu u Prištini te bio presudan znalac pri obrazovanju i osposobljavanju za samostalan rad kako makedonskih tako i albanskih povjesničara napose za srednjovjekovnu problematiku, dajući i svojim priručnicima iz pomoćnih povijesnih znanosti za to neophodno potrebnu podlogu. Uz niz rasprava koje zahvaćaju hrvatsko-makedonske veze, ili su u potpunosti posvećene makedonskom srednjovjekovlju, za upozoriti je na sintetsko i temeljno njegovo djelo *Samuilovata država*, Skopje, 1969. (prevedeno na engleski, Skopje, 1970.). Koliko je uvažavanje Antoljak uživao u Makedoniji, možda najbolje potvrđuje priznanje koje mu je ukazala makedonska historiografija time što je za sintezu *Istorija Makedonije*, I, Beograd, 1970, napisao sljedeće odsječke u sklopu drugog dijela *Makedonija u vreme ranog feudalizma*, I. *Naseljavanje Slovena na Balkansko poluostrvo*, 55–72; II. *Naseljavanje Slovena u Makedoniji i stvaranje makedonskih sklavinija*, 72–88, te, dakako, glavu V. *Samuilovo carstvo*, 109–132. S rezultatima do kojih je došao u istraživanju *sklavinija* Antoljak je upoznao bizantologe na njihovu međunarodnom kongresu, a također i historiografiju njemačkoga jezičnog prostora u posebnom prilogu. No težište ovog članka ipak će biti na Antoljaku kao hrvatskom povjesničaru.

Negdje na prijelazu tridesetih i četrdesetih godina tada vodeći hrvatski povjesničari zacrtaali su zadatke u razvoju hrvatske historiografije uglavnom usmjeravanjem mladih povjesničara na nedovoljno i slabo obrađena područja hrvatske historiografije. Bilo je to olakšano i uspostavom Banovine Hrvatske kao i za vrijeme NDH. Tako je i Antoljak još tridesetih godina usmjeren na razdoblje kraja XVIII. st. s namjerom da kasnije zahvati i prvu polovicu XIX.st. Uradio je to znatno kasnije dvjema ključnim ovećim studijama: *Prekosavska Hrvatska i pitanje njene reinkorporacije, 1813–1822*, *Starine* 45, 1955,

91–150, i *Odjeci i posljedice francuske revolucije (1789) u hrvatskim zemljama*, Radovi, 1989., 22, 211–266.

S prelijevanjem požara Drugoga svjetskog rata u Hrvatsku mladi docent stavljen je pred zadatak što ih nameće prekretni trenutak hrvatske povijesti. Već 1942. Antoljak objavljuje knjigu *Pregled hrvatske poviesti*, kako je sam, ne tako davno – 17. lipnja 1994. na predstavljanju drugoga dopunjenog i proširenog izdanja rekao, po narudžbi nakladnika S. Kuglija. To izdanje priredio je uz suradnju skupine suradnika. Tijekom 1943. objelodanjuje niz prikaza i ocjena recentne historiografske produkcije u »Časopisu za hrvatsku poviest«, kojemu su glavni urednici bili Ljubo Karaman i Miho Barada. Tada je objavljena i Antoljakova *Poviest Hrvata*, Zagreb, 1943., namijenjena kao priručnik za »vođe Državne radne službe«. Zanimljivo je da je to, uz spomenuti *Pregled hrvatske povijesti*, koji ipak ima obilježje kronologije, jedini Antoljakov cjelovit pogled na povijest Hrvata u rasponu od ilirskih plemena do uključivo 1942. Za zbornik *Naša domovina*, 1, Zagreb, 1943., napisao je dva sintetska priloga: *Hrvatska poviest u tabelama*, 305–359, i *Poviest*, 507–513. Već sljedeće godine objavljuje djelo neveliko opsegom ali to važnije sadržajem. Za Hrvatski izdavački bibliografski zavod Antoljak je napisao djelo *Dalmatinsko pitanje kroz vjekove*, Zagreb, 1944., koje je s nepravom bilo zapostavljeno u hrvatskoj historiografiji, iako je izrađeno na temeljitom poznavanju kako relevantnog arhivskoga gradiva domaćih i stranih arhiva tako i dotadašnje hrvatske i talijanske, i iredentističke, historiografije te je zadržalo trajnu vrijednost. Djelo je kao cjelovit pogled donijelo izvorne dokaze, a njih nije nedostajalo, o pripadnosti istočne obale Jadrana Hrvatskoj, što je bila nacionalna i državna potreba nakon kapitulacije Italije u rujnu 1943. te njezina prijelaza na stranu sila predvidivih pobjednika u Drugom svjetskom ratu. Jednaku ulogu snaga njegovih dokaza odigrala je i u promijenjenim političkim prilikama poslije 1945. i pri mirovnim pregovorima s Italijom.

Odlaskom u Zadar Antoljak je opet promijenio svoje početno usmjerenje. Došavši krajem 1946. u razrušeni Zadar na čelo arhiva, čije su arhivalije još tijekom 1943. i 1944. bile odvučene u Italiju, nametnula mu se kao prvi i temeljni zadatak briga oko restitucije arhivskoga gradiva te njegovo privođenje u stanje koje omogućuje istraživački rad. Riječ je o jednoj od najvažnijih arhivskih ustanova, osim za povijest Zadra i Dalmacije, i za najraniju hrvatsku srednjovjekovnu povijest. U njoj su završili fondovi i isprave, među ostalim, samostana SS. Krševana, Kuzme i Damjana, Ivana iz Biograda. Radeći na poslovima sređivanja najpospešnije zbirke pergamena oko 10 000 komada u Hrvatskoj, Antoljaku se nametnuo dvostruki zadatak. S jedne strane morao je osposobiti u paleografskom smislu povjesničare za čitanje množine izvora pisanih raznim srednjovjekovnim pismima: benediktinom, karolinom i goticom. Rezultate do kojih su u objelodanjivanju arhivskoga gradiva kasnije došli Mirko Zjačić i Ante Marija Strgačić mogu se jedino pripisati školi koju im je pružio Stjepan Antoljak. Sam je, pak, objelodanio važnu zbirku izvora za hrvatsku povijest pod jedinstvenim naslovom *Miscellanea*, I.–IV., Zadar, 1949.–1952.

I evo još jedne epizode vezane uz Antoljakov boravak u Zadru o enciklopediku Kruni Krstiću, Miroslavu Krleži i Leksikografskom zavodu. Državni arhiv u Zadru, kojem je Antoljak bio direktorom od 1946. do 1952., trebao je za svoj iole ozbiljniji rad i kvalitetnu stručnu knjižnicu, a ova pak primjerenog voditelja bibliotekara sa znanjem ne malog broja jezika. U to vrijeme publicist, književnik, filozofski pisac, filolog, kulturni djelatnik, enciklopedik dr. Kruno Krstić, nakon što u svibnju 1945. odlazi u izbjeglištvo,

vraća se pola godine poslije i, što je samo po sebi razumljivo, teško nalazi posao. U Zadru radi od rujna 1948. do kraja 1949. u zadarskoj ispostavi splitskog »Mesoprometa« kao »korespondent, evidentičar i statističar« te istodobno predaje kao honorarni nastavnik na Školi učenika u privredi u Zadru. U Državnom arhivu Hrvatske u Zagrebu zaposlen je od siječnja do 20. travnja 1950. ali bez plaće. U tom trenutku Antoljak ga uzima kao bibliotekara arhivske knjižnice, gdje na njegovu pobudu, prigodom rada na razdvajanju arhivskoga gradiva koje je pripalo Crnoj Gori iz Zadarskog arhiva, Krstić prikuplja gradivo za povijest zadarskih Arbanasa i za njihov govor. Na toj dužnosti Krstić ostaje do listopada 1951., kada bez znanja upravitelja Arhiva prihvaća poziv Miroslava Krleže i dolazi u Zagreb u Leksikografski zavod. U Krstićevu osobniku sačuvano je Antoljakovo pismo kojim traži od Krleže pojašnjenje tog Krstićeva postupka. Dakako, nesporazum je brzo izgladen uz obostrano razumijevanje. Ali uzeti u državnu službu 1950. prema tada vladajućim kriterijima »nepodobnog« Krstića i ne znati gdje se 1951. nalazi osoba za koju je Antoljak garantirao, nije bilo nimalo ugodno. No, sve je dobro završilo.

Kao član radnik Matice hrvatske od prije Drugoga svjetskog rata, a to je ostao doživotno, za nju je napisao sustavni prikaz društvenih i socijalnih pokreta u Hrvatskoj do sredine XIX. st. *Bune pučana i seljaka u Hrvatskoj*, Zagreb, 1956., temeljeći prikaze pojedinih pokreta i događaja na ukupnoj dotadašnjoj historiografiji, a i relevantnom neobjelodanjenom arhivskom gradivu koje tom djelu daje posebnu vrijednost. U poslijeratnoj hrvatskoj medievalistici jedna od najvećih diskusija oko obilježja i vjerodostojnosti *Pacta conventa* koju su vodili N. Klaić, O. Mandić, S. Gunjača te J. Lučić i slovenski povjesničar Bogo Grafenauer nije mogla proći nezapaženo ni od S. Antoljaka. Temeljem izvrsnoga poznavanja arhivskoga gradiva zadarskog arhiva Antoljak objavljuje studij *Izumiranje i nestanak hrvatskog plemstva u okolici Zadra*, Radovi Instituta za društveno istraživanje JAZU 9, 1962., 55–115, kojom je preusmjerio diskusiju. Zaokružen pogled na pitanje vjerodostojnosti *Pacta* dao je u monografiji *Pacta ili Concordia od 1102. godine*, Zagreb, 1980., toliko sveobuhvatno da diskusija o tom pitanju za Antoljakova života nije nastavljena.

Predavanja iz srednjovjekovne povijesti u Skopju nametnula su Antoljaku potrebu da za studente povijesti sastavi pregled vrela *Izvori za historijate na narodite FNRR za sreden vek*, Skopje, 1962., a hrvatski prijevod objelodanjen je 1978. u Zadru, *Izvori za historiju naroda Jugoslavije (srednji vijek)*. Nastojanja na odgoju mladih medievalista, koje je sam uvodio u struku u zadarskom i riječkom arhivu, potaknula su ga na izradbu prvog udžbenika glavnih pomoćnih povijesnih znanosti s naslovom *Pomoćne istoriske nauke*, Kraljevo, 1971. Bio je to dopunjeni hrvatski prijevod makedonskog izdanja, Skopje, 1966. Knjiga je izašla i 1972. na albanskom jeziku u Prištini, a drugo makedonsko izdanje također u Skopju 1982. Priručnik pomoćnih povijesnih znanosti sadrži uz latinsku, grčku, glagoljsku i ćirilsku paleografiju, filigranologiju, zatim diplomatiku, kronologiju, sfragistiku, heraldiku i genealogiju. Osobitost Antoljakova djela jest opširan prikaz arhivistike. Do pojave *Priručnika iz arhivistike*, Zagreb, 1977., bio je to najopširniji i najtemeljitiji prikaz te discipline. Za polaznike poslijediplomskoga studija pomoćnih povijesnih znanosti, koji je upravo na njegovu pobudu ustanovljen početkom sedamdesetih godina na Filozofskom fakultetu u Zadru, tada još u sklopu Sveučilišta u Zagrebu, priredio je skripta *Metodologija i tehnika znanstvenog rada u povijesnoj znanosti*, Zadar, 1973., 30 str.

Zaslужni Književni krug iz Splita godine 1992. u redakciji i velikim marom Stijepe Obada izdaje pod naslovom *Hrvati u prošlosti – Izabrani radovi* zbirku odabranih rasprava i studija Stjepana Antoljaka, ukupno njih 35. Ti radovi skupljeni ovako na jednom mjestu učinjeni su pristupačnim, a ni jedan od najvažnijih njegovih radova nije izostavljen. Radovima prethodi Obadov esej *Prinos Stjepana Antoljaka razvoju hrvatske povijesne znanosti* te nakon gotovo tisuću Antoljakovih stranica i njegova *Bibliografija rasprava i članaka iz hrvatske povijesti 1933–1990*. Riječ je o neznatno izmijenjenim i dopunjenim tekstovima što ih je Obad objelodanio u Zadru 1984. u knjižici *Život i djelo Stjepana Antoljaka uz 75 godina života i 50. obljetnicu znanstvenog rada* – bibliografija je, dakako, kronološki proširena do 1990.¹

Iste godine iz tiska je izašlo, moglo bi se reći Antoljakovo životno djelo – predano za tisak još 1984. Riječ je o dvotomnoj knjizi u nakladi Nakladnog zavoda Matice hrvatske *Hrvatska historiografija do 1918.*, koja obasiže gotovo 1000 stranica s iscrpnim znanstvenim aparatom (više od 4000 bilježaka). Ironija sudbine htjela je da šest godina stariji hrvatski povjesničar Jaroslav Šidak, umro 1986., koji je kroz veći dio svojeg djela prinio kubične blokove pojedinim specijalnim historiografskim pitanjima, problemima i razdobljima hrvatske povijesti težeći pregledu cjelokupne hrvatske historiografije, to djelo nije napisao. Taj deziderat hrvatske historiografije uradio je Antoljak zaključno s 1918. godinom. Pripremao se za taj pothvat gotovo pola stoljeća, a s obzirom na obrazovanje i širinu poznavanja hrvatske historiografije koje je potrebno za izradbu takva djela jedva da će se bilo koji pojedinac usuditi ponoviti ga. Već sama činjenica da osim kurtoaznih prikaza ta knjiga nije doživjela ozbiljniju ocjenu, kakvu bez ikakve sumnje više nego zaslužuje, pokazuje koliko je erudicije i golema truda bilo potrebno uložiti u to djelo.

Od njegova ostaloga uredničkog rada za spomenuti je *Knjinski zbornik*, Zagreb, 1992., Matica hrvatska.

Početkom studenog 1945. u Državnom arhivu Hrvatske u Zagrebu Stjepan Antoljak sudionik je, uz Josipa Matasovića, Miha Baradu, Josipa Butorca, Srđana Budisavljevića, Josipa Horvata, Jaroslava Šidaka i Bartola Zmajića, sastanka povjesničara i arhivista radi restitucije razvučenoga arhivskog gradiva tijekom Drugog svjetskog rata za potrebe sklapanja mirovnih ugovora sa susjednim zemljama.

Sudjelovao je kao izlagач na Međunarodnom kongresu za bizantološke studije u Ohridu 1960. i Oxfordu 1966., Intereklezijastičkom kongresu u Bariju, 1969., Međunarodnom balkanološkom kongresu u Ateni, 1970., III. međunarodnom kongresu za povijest i filologiju u Salzburgu i Regensburgu, 1970., Međunarodnom kongresu povjesničara u Moskvi 1970., Međunarodnom kongresu bizantologa u Bukureštu, 1971.,

¹ Radovi Stjepana Antoljaka koji pripadaju nehrvatskoj historiografiji nisu većim dijelom navedeni ni u Obadovoj *Bibliografiji* iz 1984. a ni onaj iz 1990. To su među ostalim: *Makedonski heretici u zapadnim izvorima 11. i 12. stoljeća*, Bogomilstvoto na Balkanot vo svetlinata na najnovite istraživanja, Skopje, 1982., 55–66; *Prvi ovid za osvajanje na južna Italija od Hrvatite i nivnite sojuznici (okolu 642 g.)*, Istorija, Skopje, 1985., 2, 9–21; *Makedonskata srednovekovna država*, Istorija, Skopje, 1985., 2, 25–33; Kliment Ohridski osnivač prvoga našega slavenskoga skriptorija i biblioteka, na Balkanu (Ilirskome poluotoku), *Kliment Ohridski i uloga na ohridskata književna škola vo razvitokot na slovenskata prosveta*, Skopje, 1989., 203–214; *Doprinos kritičkom proučavanju izvora i literature o Karpoševom ustanku (1689)*, Prilozi, Skopje, 1989., 2, 11–19. Također je ispušten iz Bibliografije rad koji u potpunosti pripada hrvatskoj historiografiji: *Kritički osvrt na dosadašnja istraživanja i saznanja o otoku Pašmanu*, *Pašmanski zbornik*, Zadar, 1987., 7–23.

Međunarodnom kulturno-povijesnom simpoziju u Mogersdorfu 1975., XVI. međunarodnom bizantološkom kongresu u Beču 1981.

Godine 1950. Antoljak postaje suradnikom Akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, bio je doživotni počasni predsjednik Povijesnog društva u Zadru te član Makedonske akademije u Skopju. Nikada nije mogao postati ni član JAZU ni član HAZU. Bilo je to povezano s njegovim odlaskom iz Zagreba i onemogućavanjem povratka na Filozofski fakultet u Zagrebu, čemu se najviše protivio Vaso Bogdanov.

Stjepan Antoljak bio je jedan od najboljih poznavatelja arhivskog gradiva niza europskih zemalja te je u svrhu njezinih proučavanja boravio u arhivima Beča, Graza, Münchena, Pariza, Udina, Firenze, Rima, Bologne, Padove, Venecije, Baria i Stockholma.

Gotovo istodobno s objelodanjivanjem njegove posljednje knjige *Renesansa hrvatske historiografije* 10. travnja 1996. odlikovan je visokim hrvatskim odlikovanjem, Redom Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića.